

วัฒนธรรมอำนาจ : กระบวนการผลักดันให้เป็นชายขอบ กรณีชาวเลในนวนิยาย เรื่อง เลียงเพรียกจากท้องน้ำ

มาโนช ดินลานสกุล*

1. บทนำ

คนชายขอบ (marginal man) หรือความเป็นชายขอบ (marginality) ซึ่งใช้กันอย่างแพร่หลายและได้ยินได้ฟังกันทุกวันจนดูเหมือนเป็นเรื่องปกติธรรมดา แต่หากได้พิจารณาที่มาหรือสาระความหมายของถ้อยคำดังกล่าวอย่างถี่ถ้วนถ่องแท้ จะพบว่า มีน้ำเสียงเหยียดหยามเยาะหยันและขะยะขะยงรังเกียจปรากฏอยู่ด้วยอย่างแจ่มชัด โดยอาศัยเครื่องมือซึ่งก็คือสิ่งที่เรียกว่ากระบวนการผลักดันให้เป็นชายขอบ (marginalisation) ท่ามกลางกระแสการเรียกร้องสิทธิมนุษยชน การรณรงค์ต่อต้านการละเมิด กตขี้ทุกรูปแบบ ซึ่งตั้งแข็งแช่อยู่ทั่วไปในสังคมโลก ทว่าการตีตราคนชายขอบหรือความเป็นชายขอบก็ทำหายนะแสนนั้นอย่างเข้มข้นเช่นกัน เป็นการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของมนุษยชาติที่ไม่เท่าเทียมกัน (asymmetrical relations) มีฝ่ายหนึ่งเป็นผู้กระทำและอีกฝ่ายเป็นผู้ถูกระทำอยู่ในกระบวนการ หากจัดง่ายๆ อาจจะได้ภาพออกมาเป็นความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์กลางกับชายขอบ ศูนย์กลางเป็นบริเวณที่มีอำนาจเหนือกว่า มีทรัพยากรมากกว่า จึงมีกำลังที่จะสร้างความจริงและพูดแทนหรือสร้างภาพของความดีออกมาให้แก่บริเวณที่เป็นชายขอบได้ เราอาจจะนึกประมวลภาพของศูนย์กลางออกมาได้ว่า เป็นรัฐ ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ความคิดแบบตะวันตก หรือทฤษฎีโลก สิ่งเหล่านี้อาจจะมีส่วนในการสร้างความหมายที่เหยียดหยามต่ำต้อยให้ชายขอบ (ปริตตา เฉลิมเผ่า, มปป, หน้า 13)

*นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยนเรศวร อาจารย์ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันตก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปในหมู่ผู้สนใจความเคลื่อนไหวของสังคม ว่าวาทกรรมความเป็นชายขอบในสังคมไทยเป็นอิทธิพลจากตะวันตกโดยตรง เป็นวาทกรรมที่สถาปนาขึ้นมาจากรากเหง้าทางความคิดสองชุด คือ ชุดความคิดเรื่องความแปลกหน้าหรือความแปลกแยก (alienation) และชุดความคิดเรื่องความเป็นอื่น (the otherness) ซึ่งเกิดจากวาทกรรมของเหตุผล (rational discourse) ในสังคมตะวันตกโดย แมกซ์ เวเบอร์ เป็นผู้ริเริ่มเอาไว้ในยุคสมัยใหม่ (modern) และต่อมาได้กลายเป็นทฤษฎีกระแสหลักแพร่กระจายไปทั่วโลก การสร้างทฤษฎีเพื่ออธิบาย “ความแปลกแยก” หรือ คนที่มีชีวิตต่างไปจากระเบียบแบบแผนในยุคสมัยใหม่ (modern) เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับความคิดเรื่องระเบียบโครงสร้างหน้าที่ และเป็นการปฏิเสธสิ่งที่อยู่นอกระเบียบเหล่านั้น ในระยะเริ่มแรกของการอธิบายวางอยู่บนเงื่อนไขของการศึกษาทางสังคมวิทยา ซึ่งสนใจชีวิตคนเมือง การขยายตัวของเมือง หรือ urbanization คือ เรื่องราวใหม่ที่มาพร้อมกับการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรมและระบบทุนนิยม (นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, มปป, หน้า 14)

สังคมไทยได้รับอิทธิพลและดำเนินรอยตามแนวทางของตะวันตกเพื่อเข้าสู่วิถีชีวิตแบบสังคมสมัยใหม่ (modern society) ภายใต้วาทกรรมของเหตุผล (rational discourse) เช่นเดียวกัน เป็นความพยายามที่เริ่มต้นขึ้นมาตั้งแต่ช่วงท้ายของรัตนโกสินทร์ตอนต้น และมาเริ่มเป็นจริงเป็นจังเมื่อมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรกในปี พ.ศ. 2504 หลังจากนั้นเป็นต้นมาภาวะที่เรียกว่า “ความแปลกแยก” และ “ความเป็นอื่น” ก็มีความชัดเจนมากขึ้นในสังคมไทย กลุ่มคนที่มีฐานะร่ำรวยมาจากวัฒนธรรมย่อยแต่ดั้งเดิมเริ่มถูกทำให้เป็นปัญหาด้วยข้อหา “ความเป็นอื่น” ในขณะที่ปัจเจกบุคคลซึ่งเกิดขึ้นมาใหม่ในบริบทวิถีชีวิตแบบสังคมสมัยใหม่เริ่มรู้สึกถึงความไร้เหตุผลของชีวิตซุกซ่อนอยู่ในระบบเหตุผล รู้สึกสับสน ขัดแย้ง เกิดภาวะ “แปลกแยก” แล้วก็พัฒนาสู่การรวมกลุ่มของคนร่วมอารมณ์ความรู้สึก กลุ่มเล็ก กลุ่มน้อย และทั้งหลายทั้งปวงนั้นล้วนแต่เป็นคนกลุ่มน้อยของสังคมใหญ่ ถูกนิยามด้วยเหตุผลต่างๆ นานา และถูกกวาดต้อนออกไปด้วยกระบวนการผลักดันให้เป็นชายขอบ (marginalisation) ซึ่งในจำนวนนั้นมีชนกลุ่มน้อยที่มี “ความเป็นอื่น” ทางวัฒนธรรมที่รู้จักกันในนามว่า “ชาวเล” รวมอยู่ด้วย

วัฒนธรรมอำนาจในกระบวนการหลักให้เป็นชายขอบ (maginalisation) ที่สังคมกระทำต่อชาวเลนั้น ได้มีการบันทึกเอาไว้ในกาลเทศะต่างๆ หลายรูปแบบ ล้วนแล้วแต่สะท้อนความอับอายของวัฒนธรรมในสังคมทุนนิยมอย่างชัดเจนในที่นี้จะได้นำนวนิยายซึ่งเขียนขึ้นมาจากข้อมูลจริง เรื่อง เสียงเพรียกจากท้องน้ำ ของประทีป ชุมพล มาเป็นกรณีวิเคราะห์ให้เห็นตัวกระบวนการของรัฐ และความเป็นชายขอบของชาวเลที่รัฐยึดยึดไว้ภายใต้วัฒนธรรมอำนาจของสังคมทุนนิยม

2. กระบวนการ : เสียงแห่งอำนาจ

ประทีป ชุมพล (2546, หน้า 12) ได้นำเข้าสู่เรื่องด้วยบท นำร่องเข้าท้องน้ำว่า ร้อยกว่าปีมาแล้วที่พวกเขาเข้ามาอาศัยอยู่ตามเกาะแก่งต่างๆ ในประเทศไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย และในหมู่เกาะทะเลใต้ เรียกชื่อของเผ่าพันธุ์ตนเองเป็น อูรังลาไว้ย, มาซิง, มอแกน และมอกลัน ต่างก็มีวัฒนธรรมที่เหมือนกันและแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย จนคนเมืองทางตอนใต้ของประเทศไทยเรียกคนกลุ่มนี้ว่า พวกชาวเล หรือชาวน้ำ ทางภาษาไทยเรียกว่า ไทยใหม่

ข้อความดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า ชาวเลมิใช่ “คนอื่น” สำหรับดินแดนที่พวกเขาอาศัยอยู่ก่อนหน้าที่จะถูกทำให้ “เป็นอื่น” เพียงเพราะดินแดนที่พวกเขาอาศัยอยู่นั้นได้กลายเป็นที่หมายปองของรัฐและสังคมระดับต่างๆ ซึ่งมีอำนาจเหนือกว่า เนื่องจากดินแดนดังกล่าวจะเป็นแหล่งเสริมสร้างผลประโยชน์มหาศาลตามแนวทางของระบบทุนนิยม หรืออาจกล่าวได้ว่าชายทะเล และเกาะแก่งต่างๆ มีราคามหาศาลมากเกินกว่าราคาชีวิตของชาวเล รัฐมีอำนาจเพียงพอที่จะจัดการกับชาวเล โดยอาศัยความชอบธรรมของสิ่งที่เรียกว่า กฎหมาย เพราะชาวเลถือครองแผ่นดิน โดยไม่มีเอกสารสิทธิ์ตามกฎหมาย เพราะชาวเลอยู่ในชายของผู้บุกรุกป่าสงวนหรือที่สาธารณะซึ่งเป็นสมบัติของชาติ หรืออาจจะถึงขั้นร้ายแรงที่ว่าเพราะชาวเลไม่ใช่คนไทย นี่จึงไม่นับเหตุผลเรื่องผลประโยชน์ของประเทศชาติ เท่านั้นชาวเลก็หมดความชอบธรรมโดยสิ้นเชิงในมุมมองของสังคมสมัยใหม่ ต่อความบีบคั้นนี้ ชาวเลมีทางเลือกเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เช่น ย้ายถิ่นอยู่ที่เดิมต่อไป อพยพไปอยู่ที่อื่น เดินเข้าสู่ระบบที่รัฐจัดให้ หรือแม้แต่การทำอัตวินิบาตกรรม เป็นต้น ชาวเลในนวนิยายเรื่อง เสียงเพรียกจากท้องน้ำ ได้เลือกใช้ทุกทางเลือกด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันออกไป

และหากพิจารณาโดยถ่วงถ่วงจะพบว่าทุกทางเลือกมีคำตอบคือความหายนะทั้งสิ้น เพียงแต่ว่าในความหายนะนั้นจะได้มีโอกาสประกาศศักดิ์ศรีของชนเผ่าเอาไว้บ้างหรือไม่เท่านั้น

ไศกนาฏกรรมของคนที่ถูกมองข้าม ถูกยัดเยียดให้เป็นคนล้าหลังถูกพิพากษาว่าถ่วงความเจริญ เป็นสิ่งที่น่าอับอายของสังคม ฯลฯ ได้เกิดขึ้นพร้อมกับความพยายามที่จะเบียดแทรกให้หลุดพ้นออกไปจากพื้นที่ของอำนาจหรือเข้าไปอยู่ในพื้นที่จัดสรรควบคุม ชาวเลก็เช่นกันจะต้องประสบชะตากรรมเช่นว่านั้น เพราะพวกเขาถูกประเมินค่าต่ำต้อยจนเกินเหตุ รับฟังได้จากคำบอกเล่าของ ผู้ที่เป็น “ปู่” ของตัวละครเอกในเรื่องที่ว่า “พวกเราเรียกพวกที่อ้างว่าเป็นเจ้าของแผ่นดินว่าลูรังเซียมเรามองเขาเป็นคน แต่พวกเขากลับเห็นเราเป็นบักซา คือสัตว์ชนิดหนึ่งเท่านั้น” (ประทีป ชุมพล, 2546, หน้า 22)

รวมทั้งเรื่องราวที่ดาโต๊ะบอกเล่าให้ชายัคซึ่งเป็นตัวละครเอกฟัง เกี่ยวกับพ่อแม่ของเขาที่ถูกจับและถูกบังคับให้ออกแสดงงานวัดร่วมกับพวกเขาไก (คนชายขอบอีกกลุ่มหนึ่งของภาคใต้) โดยได้บอกเล่าน้ำเสียงของตำรวจซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐที่มีต่อชาวเลว่า

“...ไอ้เวรนั่นมันเป็นคนเสียเมื่อไหร่ละ...พูดภาษาอ๊วกก็ไม่เป็น เอาแต่เห่าหอน และร้องไห้ทั้งวันทั้งคืน”

“ใช่...ไอ้เนี่ยมันบ้า...แกเข้าใจไหม มันไม่ใช่มนุษย์ มันคล้ายคนเท่านั้นเอง อย่างอื่นเหมือนสัตว์ สกปรก ป่าเถื่อน แถมโหดร้ายเหมือนหมาบ้า” (ประทีป ชุมพล, 2546, หน้า 25)

น้ำเสียงและท่าทีที่คนของรัฐมีต่อชาวเลนั้น มีความชัดเจนและเหมาะสมเพียงพอที่จะใช้เป็นเหตุผลอันชอบธรรมในการสร้างกระบวนการผลักดันให้เป็นชายขอบ (marginalisation) เพื่อการสถาปนาความเป็นสังคมสมัยใหม่ (modern society) ให้แก่รัฐอย่างสมบูรณ์แบบ นั้นหมายความว่า รายละเอียดปลีกย่อยอื่นๆ ที่มีมนุษย์พึงมีต่อมนุษย์ซึ่งเป็นรากเหง้าของสังคมดั้งเดิมก็จะถูกมองข้ามหรือทำให้เสื่อมความสำคัญลงไป เช่น การมาก่อนมาหลัง ความยุติธรรม บาปกรรม ความเอื้ออาทร เป็นต้น และนั่นก็จะหมายความว่า คุณูปการบางอย่างที่เกิดขึ้นจากฝ่ายที่ถูกกระทำ เช่น ชาวเล ก็จะถูกลดทอนคุณค่าลงให้กลายเป็นเพียงเรื่องของสัตว์เท่านั้น ไม่มี

ความชอบธรรมใดๆ ที่จะนำมากล่าวอ้างเพื่อต่อรอง ดังที่ “ปู่” ของชายัคเล่าให้ฟังว่า

“ปู่ของปู่ คือ มูญงเล่าว่า เมื่อปู่เกิดได้แค่แปดหน้าฝน พวกอูรังปู่เต๊ะ หรือฝรั่งผมแดง นำปราหู้เหล็กลำใหญ่บรรทุกนักรบมายึดแผ่นดินของมลายูได้หมด เล่ากันว่าพวกอูรังปู่เต๊ะคิดจะเข้ามารุกรานอูรังเซียมอีก แต่รายาของอูรังเซียมยอมโอนอ่อนผ่อนตาม ยินยอมเสียดินแดนและปู่เลาบางส่วนไป ทำให้อูรังปู่เต๊ะโอหังมาก หวังจะต้องการดินแดนมากๆ รายาเจ้าแผ่นดินของอูรังเซียมที่ชื่อว่ารายาจูลจอมฯ ได้รับสั่งให้ข้าหลวงเมืองสตูลกวาดต้อนพวกอูรังลาไว้ยจากปู่เลาเต๊ะเข้า ปู่เลาพีพี และ ปู่เลาส่าตักมาไว้ที่ปู่เลาอาดัง แล้วพวกข้าหลวงเมืองสตูลเข้ามาอยู่ร่วมกับพวกเราด้วย ได้คอยบอกให้พวกเราประกาศตัวว่าเป็นอูรังเซียม เขาสอนให้เราพูดภาษาเซียมจนเมื่อพวกอูรังปู่เต๊ะมาที่ปู่เลาอาดัง หมายถึงยึดโดยอ้างว่าพวกเราเป็นอูรังมลายู แต่เพราะพวกเราถูกสอนให้เป็นอูรังเซียมและพูดภาษาเซียมอีกทั้งข้าหลวงเมืองสตูล สัญญาว่าจะยกปู่เลาอาดังให้ครอบครอง พวกเราจึงทำให้พวกอูรังปู่เต๊ะเข้าใจว่าปู่เลาอาดังเป็นของพวกอูรังเซียม” (ประทีป ชุมพล, 2546, หน้า 34)

เมื่อเป็นเช่นนี้ คนชายขอบเช่นชาวเลก็ได้เพียงเจ็บช้ำน้ำใจครั้งแล้วครั้งเล่า ฟังได้จากน้ำเสียงของ “ปู่” ตัวละครในเรื่องที่ว่า

“ปู่ก็ไม่รู้เหมือนกัน คนเมืองมีแต่กฎหมายและคำมั่นสัญญา แต่เอาเข้าจริงกลับไม่เคยปฏิบัติ ซ่างผิดกับพวกเรา อูรังลาไว้ยสอนให้ยึดมั่นในสัญญา คำไหนคำนั้น ดูซีหฺลาน คนเมืองไม่เคยจดจำ ทั้งๆ ที่พวกเขามีการเขียน การบันทึก มีหนังสือสูงเป็นภูเขาเลากา แต่เรื่องผืนแผ่นดินที่เคยยกให้กับพวกเรากลับไม่จดจำ พวกเขาลืมกันหมดแล้ว พวกเราสียังจำได้ ชั่วลูกชั่วหลาน...” (ประทีป ชุมพล, 2546, หน้า 35)

กระบวนการผลักดันให้เป็นชายขอบมีพัฒนาการไปสู่เป้าหมายที่แน่นอน ผ่านขั้นตอนทั้งที่ยืดหยุ่น เกี้ยวกราดรุนแรง ทั้งเปิดเผยและลึกลับ โดยอาศัยผู้คนในโครงสร้างอำนาจรัฐระดับต่างๆ เข้าจัดการหากพิจารณาจากตบตบในนวนิยายเรื่องเสียงเพรียกจากท้องน้ำ จะพบว่า กระบวนการผลักดันให้เป็นชายขอบที่รัฐกระทำต่อชาวเล

ได้เกิดขึ้นและพัฒนาการมาอย่างยาวนาน นับตั้งแต่ยุคเริ่มแรกของรัฐบาลเผด็จการทหารซึ่งพยายามจะนำพาประเทศไทยเข้าสู่ระบบทุนนิยม เรื่อยมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน แม้จะดูเหมือนว่าความเป็นชายขอบของชาวเลจะเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแล้วในมุมมองของรัฐ ทว่าในความเป็นจริงที่สถานการณ์โลกเรื่องสิทธิมนุษยชนหรือสิทธิชุมชนเริ่มคึกคักขึ้นมา การรณรงค์เรียกร้อง ต่อต้านโต้แย้ง ต่อวัฒนธรรมอำนาจของรัฐ ซึ่งได้กระทำต่อกลุ่มคนที่ “ความแปลกแยก” และกลุ่มคนที่มี “ความเป็นอื่น” ภายใต้วาทกรรมเหตุผลนั้นไม่ถูกต้อง ไม่ชอบธรรม ไม่ว่าจะรัฐจะอ้างเหตุผลชุดใดก็ตาม ก็ไม่มีสิทธิ์ที่จะกระทำต่อกลุ่มคนต่างๆ อย่างไม่ให้เกียรติ ไม่เคารพศักดิ์ศรีเช่นนั้น

ความพยายามที่จะผลักดันให้เป็นชายขอบ เพื่อรัฐจะได้เข้าไปจัดการรูปแบบวิถีชีวิตวัฒนธรรมของกลุ่มคนต่างๆ ให้เป็นรูปแบบเดียวกันกับศูนย์กลางหรือสังคมใหญ่ โดยกล่าวอ้างว่าเป็นการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยหรือสังคมสมัยใหม่ หากมองจากผลการพัฒนาในปัจจุบันย้อนกลับไปในอดีต จะพบว่ากระบวนการผลักดันให้เป็นชายขอบที่รัฐมีต่อกลุ่มคนต่างๆ เป็นความผิดพลาดอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในประเด็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จากนวนิยายเรื่อง เสี่ยงเพรียกจากท้องน้ำ จะเห็นว่า กระบวนการผลักดันให้เป็นชายขอบที่รัฐมีต่อชาวเลได้เร่งรัดทำลายวัฒนธรรมของคนกลุ่มหนึ่งลงไปเกือบจะโดยสิ้นเชิง นอกจากนั้นยังได้ทำลายกลุ่มคนผู้พิทักษ์และรักษารักษาดีแห่งทะเลดูจชีวิตลงไปพร้อมกัน แล้วเปิดโอกาสให้ผู้คนในนามของขบวนการพัฒนาประเทศเข้าไปทำลายธรรมชาติทางทะเลอย่างขนานใหญ่ ชาวเลอยู่กับทะเลมายาวนานนับร้อยปีอย่างกลมกลืนและรู้คุณค่า “แต่เมื่อเกิด ‘รัฐชาติ’ อำนาจส่วนกลางของรัฐไทยได้พยายามที่จะผนวกทรัพยากรธรรมชาติในภูมิภาคต่างๆ เข้าเป็นสมบัติของรัฐ โดยรัฐมักจัดการหรือยินยอม กระทั่งสมคบรับรู้ร่วมกัน ให้ ‘คน’ ของรัฐเข้ายึดครอง ‘ที่ดิน’ และฐานทรัพยากรธรรมชาติให้มี ‘เจ้าของกรรมสิทธิ์’ โดยการอนุญาตของรัฐ เพื่อว่ารัฐจะสามารถเข้าไปมีอำนาจเหนือประชาชนในภูมิภาคต่างๆ ได้ และนำประโยชน์ในรูปแบบของภาษีเข้ามาหล่อเลี้ยงรัฐส่วนกลาง... ทั้งๆ ที่ชุมชนอยู่กับฐานทรัพยากรธรรมชาตินั้นๆ มาก่อนที่รัฐจะใช้กฎหมายยึดเอาไปเป็นของรัฐ ชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาและอำนาจของชุมชนดูแลฐานทรัพยากรธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์มาโดยตลอด ก่อนที่รัฐจะเข้ามาอ้างสิทธิ์เป็นเจ้าของโดยการออกกฎหมาย และใช้อำนาจบังคับ ผลที่เกิดขึ้นกับชุมชนภาคใต้ รวมทั้งชาวอุรังล่าวัย ซึ่งตกอยู่

ในสภาพเป็น ‘ฐานล่างสุด’ นอกจากนี้ชุมชนของสังคมชาวใต้ก็คือ ถูกกวาดต้อนหรือเบียดขับออกไปจากการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและถิ่นที่อยู่ดั้งเดิมของตน...” (ชลธิรา สัตยาวัฒนา, 2546, หน้า 155 - 156)

เมื่อรัฐบรรลุป่าหมายในการแย่งชิงแผ่นดินมาเป็นของรัฐด้วยวิธีการที่อ้างว่าชอบธรรมตามกฎหมาย การกวาดต้อนเบียดขับชาวเลออกไปเท่ากับเป็นการทำลายวิถีชีวิตและวัฒนธรรมกลุ่มชนที่สืบทอดมายาวนาน ดังที่ “ปู” ตัวละครนวนิยายในเรื่อง เสียงเพรียกจากท้องน้ำ ได้พูดอย่างขมขื่นว่า

“...มูญังเคยเล่าให้ฟังว่า ดวงมาตาฮารีเป็นของพวกเรา เพราะขึ้นทางทะเลด้านที่พวกเราอยู่ แต่เวลาตกดินกลับไปตกในเขตบ้านของคนเมืองปูปลาหอยในทะเลที่ยึดลาไว้ยมอบให้ แต่กำลังถูก คนเมืองมาจับจนเกือบหมดทะเล เพราะเขาใช้จวนรุนจวนลาก แผ่นดินที่ราไม่ประทานให้แก่เราเพียงน้อยนิดมาถูกคนเมืองโกงของพวกเราไปอีก แล้วพวกเราจะเหลืออะไรทั้งไว้ให้ลูกหลาน ต่อไปเด็กจะไม่มีแผ่นดินจะอยู่ ไม่มีแผ่นน้ำที่จะลอยล่อง ไม่มีปลาที่จะจับ แล้วพวกเราจะมีชีวิตอยู่อย่างไร คนเมืองกำลังขับไล่พวกเราลงทะเล หรือไม่ก็เอาพวกเราไปกักกันในนิคมสวนยาง...พวกเรา ก็คงต้องตายทั้งเป็น” (ประทีป ชุมพล, 2546, หน้า 114 - 115)

กรณีวัฒนธรรมอำนาจของรัฐไทยที่ได้จัดการกับชาวเล โดยกระบวนการผลักดันให้เป็นชายขอบนั้น ได้ผลักดันให้ชุมชนชาวเลแตกกระจายหลังจากที่ได้ต่อสู้จนถึงที่สุดแล้ว ส่วนหนึ่งได้มุ่งหน้าสู่ทะเลเพื่อกลับไปหายึดลาไว้ยที่พวกเขาเคารพนับถือตามที่ชายัคตัวเอกของเรื่องเล่าว่า

“ฉันและครอบครัวจะไปอยู่กับยึดลาไว้ยในทะเล เพราะพวกเราไม่มีหนทางที่ดีกว่านี้ ชาวเมืองกินและเบียดเบียนพวกเรามาตลอด แต่ไม่มีคนเมืองคนใดเห็นใจพวกเราเลย...” (ประทีป ชุมพล, 2546, หน้า 114)

หลังจากนั้นก็มิใช่ชาวโคกนาฏกรรมของชาวเลที่เกาะสิเหร่หลายสิบลำล้มขณะหาปลา มีผู้เสียชีวิตเกือบร้อยคน ซึ่งในจำนวนนั้นมีเด็กและผู้หญิงรวมอยู่ด้วย นับเป็นโศกนาฏกรรมที่แสนเจ็บปวดสำหรับมนุษยชาติ ชาวเลอีกส่วนหนึ่งได้ถูกอพยพไปอยู่ในนิคมชาวเล และได้รับการขนานนามใหม่ว่า “ชาวไทยใหม่” จนถึงทุกวันนี้

เป็นการยืนยันขอบเขตที่แน่นอนของความเป็นชายขอบซึ่งรัฐได้จัดการให้ด้วยกระบวนการผลักดันให้เป็นชายขอบภายใต้วัฒนธรรมอำนาจของระบบทุนนิยม

3. ชาวเล : ไมใช่คนอื่นในน้ำเสียงหยาบหยัน

“ชาวเล” หรือ “ชาวไทยใหม่” คือถ้อยคำที่บัญญัติขึ้นมาในกระบวนการผลักดันให้เป็นชายขอบ โดยเฉพาะคำว่า “ชาวเล” (ชาวอูรังลาไว้ย ฯลฯ รังเกียดคำนี้มากเพราะเป็นการดูถูกเหยียดหยาม) ซึ่งรัฐหรือสังคมใหญ่ได้ใช้เรียกชาวอูรังลาไว้ย มอแกน มาซิง และมอเกล็น กลุ่มชนที่รัฐเบียดขับ กีดกันให้มีฐานะเป็น “คนอื่น” ตามอิทธิพลวาทกรรมของเหตุผลแห่ง “ความเป็นอื่น” เป็นคำตอบแห่งความสำเร็จของวัฒนธรรมอำนาจที่รัฐไทยได้รับ ท่ามกลางความเจ็บปวดของ “คนอื่น” ที่รัฐยึดเยียดให้และผลักดันออกไปเป็นชายขอบ จัดกลุ่มให้เป็นคนชายขอบ หรือ “คนอื่น” ของรัฐหรือสังคมใหญ่ เมื่อปฏิบัติกรผลักดันให้เป็นชายขอบเริ่มต้นขึ้น ดังที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง เสียงเพรียกจากท้องน้ำ เมื่อคนเมืองพร้อมด้วยพรรคพวกของข้าหลวงในชุดกากีเกือบสิบคนเข้ามาในหมู่บ้าน

“ดาโต๊ะบอกว่าพวกเราได้เป็นคนแล้ว เพราะตอนนี้ท่านผู้นำที่บางกอกได้พัฒนาบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรือง ท่านเปลี่ยนประเทศสยามเป็นประเทศไทย และยกให้พวกเราทุกคนเป็นไทยใหม่ด้วย เพราะพวกเขาได้พยายามรวบรวมชนเผ่าเล็กๆ ให้เป็นอูรังเทียมทั้งหมดโดยไม่รังเกียดเด็ดจันท์ และตอนนี้กำลังเป็นมิตรกับอูรังญี่ปุ่นรบกับอูรังญี่ปุ่นเต๊ะ พวกผิวมแดงคงแพ้ก๊ับไปเป็นแน่ ดาโต๊ะชี้แจงว่าพรุ่งนี้ให้พวกเราหยุดออกทะเลกันสักหนึ่งวัน และก่อนมาตอาฮารีจะขึ้นให้ทุกคนไปขึ้นทะเลเบียนที่บ้านกำนัน พวกเราจะมีนามสกุล มีทะเบียนบ้านและมีที่ดินเป็นของตนเอง สำคัญที่สุดจะเป็นไทยใหม่เหมือนกับคนเมืองทุกประการ” (ประทีป ชุมพล, 2546, หน้า 48 - 49)

จะเห็นว่าวิธีการจัดการของรัฐในการปรับเปลี่ยน “คนอื่น” ให้เข้าสู่ศูนย์กลางหลังจากได้เริ่มต้นกระบวนการผลักดันให้เป็นชายขอบไปแล้วนั้น เป็นวิธีการที่สร้างความชอบธรรมให้แก่ตนในฐานะผู้ยกระดับ “คนอื่น” จากความเป็นสัตว์ ให้กลายเป็นคน เช่นเดียวกับคนเมืองซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ เพียงแค่การไปขึ้นทะเบียนที่บ้าน

กำหนด ก็จะมีนามสกุล มีทะเบียนบ้านและมีที่ดินเป็นของตนเอง รวมทั้งจะได้เป็นคนไทยใหม่ หากพิจารณาเพียงเท่านี้ก็ดูเหมือนรัฐจะมีความปรารถนาได้อย่างจริงจัง ทั่วความเป็นจริงไม่ได้เป็นเช่นนั้น เพราะนั่นคือวิธีการหนึ่งที่จะนำไปสู่วิธีการอื่นต่อไป ประการสำคัญก็คือ วิธีการที่ใช้นั้นมีน้ำเสียงหยามหยันเจือปนอยู่ด้วยอย่างโจ่งแจ้ง ชาวเลอาจรับฟังด้วยความขมขื่นในสถานการณ์ที่ตึงตัน

น้ำเสียงหยามหยันได้เปล่งออกมาแจ่มชัดยิ่งขึ้น เมื่อรัฐกระทำกับ “คนอื่น” ที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นคนไทยใหม่แล้ว ไม่เท่าเทียมกับคนไทยทั่วไปตามที่ควรจะเป็น ความเป็นไทยใหม่ที่ได้จึงไม่ใช่สิ่งยืนยันความเป็นคนดังที่รัฐกล่าวอ้าง หากเป็นเพียงวิธีการจัดการอย่างหนึ่งเท่านั้น เพราะในที่สุดชาวเลยังคงถูกจัดการด้วยวิธีการอื่นๆ เยี่ยง “คนอื่น” อยู่ต่อไป เมื่อรัฐอ้างว่า

“เนื่องจากดินแดนที่ท่านอาศัยอยู่นี้เป็นของคนเมือง และมีหลายเจ้าของ บัดนี้พวกเขาต้องการจะนำที่ดินไปใช้ประโยชน์ แต่หลวงท่านเห็นว่าชาวอุรังลาไวยจะเดือดร้อน จึงหาทางแก้ไขปัญหานี้โดยสันติวิธี... ทางกรมมีทางเลือกให้พวกท่านสองอย่าง คือ อย่างแรกให้อพยพไปอยู่ที่นิคมชาวเล ซึ่งตั้งในสวนยาง จังหวัดกระบี่ อย่างที่สอง ให้ท่านไปอยู่หลังภูเขา คือ อีกด้านหนึ่งของแหลมตึกแก เป็นที่อยู่ชั่วคราวสำหรับพวกท่าน เพื่อหาทางนำไปสู่นิคมชาวเลที่ทางการจัดตั้งขึ้นหรือจะอยู่ที่นี้ชั่วคราวก่อนก็ได้ แต่ต้องออกไปในเร็ววันนี้” (ประทีป ชุมพล, 2546, หน้า 137)

ผลที่เกิดขึ้นหลังจากนั้น เมื่อรัฐได้บรรลุเป้าหมายในการรวบรวมดินแดนหรือขยายพื้นที่ของรัฐให้ครอบคลุมกว้างขวาง สามารถเข้าใช้ประโยชน์แทนผู้ที่อยู่เดิมได้อย่างเบ็ดเสร็จแล้ว ส่วนชะตากรรมของผู้ที่ถูกรัฐจัดการในฐานะ “คนอื่น” จะเป็นเช่นไร ไม่ใช่ประเด็นสำคัญของรัฐ ดูเหมือนจะเป็นสูตรสำเร็จเหมือนกันในทุกภูมิภาคของโลก กล่าวคือ ด้วยระบบเหตุผลของรัฐหรือผู้มีอำนาจเห็นอกว่านำมาใช้สำหรับจัดการกับ “คนอื่น” จะอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า สิ่งที่ดีให้ “คนอื่น” คือความถูกต้อง ความพอใจ ความเป็นระบบระเบียบแบบที่สังคมส่วนใหญ่เป็นหรือมีกัน ทั้งที่ตามความเป็นจริงแล้วไม่ได้เป็นเช่นนั้น จึงได้พบเห็นเหตุการณ์ “คนอื่น” ของรัฐหรือของกระบวนการได้ลุกขึ้นเรียกร้อง ฟ้องโลกให้เห็นอยู่อย่างสม่ำเสมอ ทั้งโดยสงบและรุนแรง ในกรณีของชาวเลนั้น การเรียกร้อง ต่อสู้ยังอเนกได้ดำเนิน

ไปอย่างสงบ สงบเจกเช่นวิถีชีวิตที่เคยมีเคยเป็น และได้เคยพำสอนสืบทอดกันมา ยาวนาน หลายครั้งจากความพยายามนั้น เป็นบทพิสูจน์ให้เห็นประจักษ์ว่า วาทกรรมของเหตุผลที่รัฐมีต่อกระบวนการผลักดันให้เป็นชายขอบนั้นผิดพลาดครั้งแล้ว ครั้งเล่า เช่นที่ปรากฏในนวนิยายว่า

“ส่วนชาวอูรังลาไว้อยหรือไทยใหม่ส่วนใหญ่ หลังจากไปอยู่ในนิคม ชาวเลได้ระยะหนึ่ง เกิดไข้ระบาดและไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสวนยาง พาราได้ จึงหนีกลับมาอยู่ที่ปลายแหลมตึกแกเหมือนเดิม โดยความช่วยเหลือของกลุ่มเอ็นจีโอและนักบวชในคริสต์ศาสนา และผลพวงอันนี้เองทำให้ ชาวอูรังลาไว้อยคนหนึ่งคือ เด็กชายบุญขรรค์ ประมงกิจ ได้ทุนเอเอฟเอสไป ศึกษาต่อในประเทศอเมริกา ภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็นนายสุวัฒน์ ประมงกิจ นับเป็นความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ของเชื้อสายชาวอูรังลาไว้อยที่สามารถกล่าวได้ว่า พวกเขา มีสติปัญญาเทียบเท่ากับคนเมืองและคนบนโลกนี้ทุกคน” (ประทีป ชุมพล, 2546, หน้า 147)

แม้ว่าในระยะหลังสังคมโลกเริ่มต้นตัวเคลื่อนไหวไม่เห็นด้วยต่อกระบวนการ ผลักให้เป็นชายขอบมากขึ้น แต่ดูเหมือนกระบวนการนั้นจะยิ่งพัฒนาซับซ้อนมากขึ้นเช่นกัน ความเป็นชายขอบได้ถูกนิยามให้มีความหลากหลายมากขึ้นตามความ ซับซ้อนของโครงสร้างสังคม ความเป็นชายขอบจึงมีมากกว่า “ความเป็นอื่น” หรือ “คนอื่น” ทางชาติพันธุ์แบบเดิม คนชายขอบในสังคมจึงมีหลากหลายกลุ่มมากขึ้น ตามไปด้วย และทุกกลุ่มล้วนถูกกำหนดให้กลายเป็น “ปัญหา” ของสังคมใหญ่ เพราะ “สังคมที่ก้าวหน้าด้วยวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีภายใต้ระบบทุนนิยมนั้นทำให้ชีวิตมนุษย์ แต่ละคนมีหนทางต่างกันไป และเลือกที่จะทำตามใจตัวเอง เช่น การเกิดขึ้นของกลุ่มรักร่วมเพศ พวกเร่ร่อน ขอทาน กลุ่มคนที่เป็นพวกใต้ดิน เป็นต้น...” (นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, มปป, หน้า 13)

แม้ว่านักวิชาการทั้งด้านมนุษยวิทยา สังคมศาสตร์และอื่นๆ พยายามศึกษา และนำเสนอผลการศึกษามีเจตนาจะสร้างความเข้าใจ เปิดพื้นที่ของคนชายขอบ กลุ่มต่างๆ ให้กว้างขวางขึ้น เพื่อให้สังคมใหญ่ได้เรียนรู้ ทำความเข้าใจ และเคารพ ในความแตกต่างหลากหลาย ได้เรียนรู้และเข้าใจว่าความแตกต่าง ความหลากหลาย มิใช่ “ความเป็นอื่น” หรือ “ความแปลกแยก” มิใช่สิ่งที่น่ารังเกียจ ต่ำทราม หรือ

ต้องกำจัด แต่ผลจากกระบวนการผลักดันให้เป็นชายขอบที่รัฐได้กระทำในอดีต ได้ส่งผลกระทบและฝังลึกอย่างยิ่งในสังคมไทย พบว่า กระบวนการผลักดันให้เป็นชายขอบที่รัฐกระทำต่อกลุ่มชนต่างๆ โดยเฉพาะชาวเลในภาคใต้ หากไม่นับกรณีของชาวเลที่ต่อต้าน ได้แย้งดังกล่าวแล้ว มีชาวเลบางส่วนที่ยอมพ่ายแพ้ พลัดหลงเข้าสู่ความพยายามจะเป็นเช่นเดียวกับคนส่วนใหญ่หรือสมาชิกของสังคมใหญ่ แต่ด้วยรากฐานชีวิตจิตวิญญาณที่แตกต่าง และภาพความเป็นชายขอบแต่ดั้งเดิมที่ไม่มีอำนาจต่อรอง ทำให้ความพยายามดังกล่าว นำพวกเขาเข้าสู่ความเป็นชายขอบในอีกนิยามหนึ่ง เช่น เด็กเร่ร่อน ขอบทาน เด็กชายของชายหาด กรรมกร เป็นต้น เช่น กรณีของเด็กชายในนวนิยายเรื่อง เสี่ยงเพียรจากท้องน้ำ ซึ่งเป็นเลือดเนื้อเชื้อไขของชาวเลได้กลายเป็นเด็กชายของบนชายหาด หากินกับนักท่องเที่ยว และหลงภูมิใจในสิ่งที่รัฐมอบให้ หากมองในแง่มุมของสังคมทุนนิยมมิติเดียว ก็อาจจะเห็นเช่นนั้น แต่เมื่อเทียบกับความเป็นชาติพันธุ์ที่ล่มสลายไปแล้ว เด็กชายคนนั้นก็อาจจะเป็นเพียงซากของชาวเลที่เหลืออยู่เท่านั้น เพราะ “ค่า” ที่ชาวเลได้รับ เป็นเพียงค่าที่มีต่อวัตถุนิตหนึ่งเท่านั้น เช่น ที่ว่า

“คุณรู้ไหม เดี่ยวนี้ชาวเลมีค่ามากนะ พวก ททท.เฮย จังหวัดเฮยให้แสดงวัฒนธรรมของเรา ความจริงผมก็ไม่รู้อะไรหรอก คนเมืองมาสอนพวกเราทุกอย่าง เราทำ เราแสดง และเราก็ได้เงินได้ทอง เดี่ยวนี้ชาวเลไม่ถูกรังเกียจแล้ว เขายกย่องเรา ให้เกียรติเรา...เสียดายนะที่บรรพชนเราเกิดมาเร็วไปสักหน่อย เลยลำบาก...” (ประทีป ชุมพล, 2546, หน้า 148)

ชาวเล คือ ส่วนหนึ่งของความหลากหลายทางวัฒนธรรมในภาคใต้ของไทย เป็นส่วนของความหลากหลายที่ได้ถูกทำลายลงไปเช่นส่วนอื่นๆ ครั้งแล้วครั้งเล่า ด้วยฝีมือของวัฒนธรรมอำนาจที่พยายามจะรวมศูนย์สู่ส่วนกลาง ทั้งที่ภาคใต้เป็นดินแดนที่ผูกพันกับทะเลอย่างแนบแน่น วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นและอยู่ร่วมกับทะเลจึงเป็นความสวยงาม แต่เมื่อความสวยงามนั้นได้ถูกทำลายลงไปด้วยวาทกรรมของเหตุผลที่รัฐมีต่อพวกเขาในฐานะ “คนอื่น” เพื่อยึดยึดความสวยงามอีกรูปแบบหนึ่งตามที่รัฐกำหนดไปให้ และเปียดขับพวกเขาออกจากพื้นที่เดิม เพื่อรัฐจะได้จัดการพื้นที่ของพวกเขาให้สวยงามตามแนวทางของรัฐทุนนิยม ความสวยงามที่ปรากฏในปัจจุบัน

จึงเป็นความสวยงามที่บิดเบี้ยว พิกัดพิการ เป็นความสวยงามที่นำไปสู่หายนะทั้งทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ดังที่รับรู้กันอยู่โดยทั่วไปแล้ว

4. บทตาม

นับแต่ชาวตะวันตกได้ประกาศว่าคนผิวขาวเท่านั้นที่พัฒนาก้าวหน้ากว่าคนผิวสีอื่น โลกก็เข้าสู่การแบ่งแยกคน ความไม่เท่าเทียม การเอารัดเอาเปรียบ การล่าอาณานิคมพร้อมๆ กับระบบทุนนิยมก็เริ่มมีความแข็งแกร่งมากขึ้น สังคมไทยได้เริ่มเปลี่ยนโฉมหน้าด้วยการพัฒนาเพื่อให้ก้าวหน้าแบบตะวันตก ระบบทุนนิยมก็เข้ามากำกับการพัฒนาสังคมไทย ซึ่งแน่นอนว่าต้องใช้ทรัพยากรมหาศาล รัฐต้องเข้าไปจัดการเพื่อความก้าวหน้า ก้าวข้ามความล้าหลังป่าเถื่อน แบบวิธีการจัดการเรื่องต่างๆ จากตะวันตกจึงถูกนำมาใช้อย่างเต็มที่วัฒนธรรมอำนาจในกระบวนการผลักดันให้เป็นชายขอบเป็นวิธีการหนึ่งที่รัฐนำมาใช้ เพื่อกระทำต่อ “ความเป็นอื่น” หรือ “คนอื่น” ในทางชาติพันธุ์ในสังคมไทย ซึ่งเห็นว่ายังล้าหลัง ป่าเถื่อน ไร้ระเบียบ กิดขวางการพัฒนา ชาวเล (รวมทั้งชาวอื่นๆ ด้วย) จึงต้องถูกจัดการไปตามวาทกรรมของเหตุผลของรัฐ แม้ว่าในระยะหลังจะมีนักวิชาการ สื่อมวลชน กลุ่มองค์กรต่างๆ ได้ออกมาศึกษาอธิบาย นำเสนอแง่มุมต่างๆ ของความเป็นชายขอบเพื่อให้แย้งต่อต้านการกระทำของรัฐหรือสังคมใหญ่ แต่ช่วงเวลาที่ผ่านเลยนั้นได้ให้คำตอบที่ชัดเจนว่าเกิดความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงโดยเฉพาะความสูญเสียความหลากหลายทางวัฒนธรรม แม้รัฐจะอ้างเรื่องการพัฒนาไปสู่สังคมใหม่ก็ตาม เพราะ “การสูญเสียวัฒนธรรมและภาษาท้องถิ่นเกิดจากการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนและคลื่นการเคลื่อนตัวของวัฒนธรรมตะวันตกเข้าสู่ประเทศเขตร้อนที่ปรับเปลี่ยนไปตามกระแสการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมระบบทุนนิยมเสรีที่เน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยมผสมผสานกับการปฏิวัติการเงินตราอย่างเสรี การค้าเสรี การโฆษณาและการศึกษาเสรีที่หลังไหลมาสู่สังคมของชาวตะวันออกพร้อมกับเทคโนโลยียุคใหม่ที่ไร้พรมแดน ได้แก่ เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology หรือ IT.), เทคโนโลยีชีวภาพ (Biotechnology หรือ Biotec) และเทคโนโลยีจิ๋วหรือเทคโนโลยีนาโน (Nanotechnology หรือ Nanotec) เทคโนโลยีเหล่านี้มีพลังทางเศรษฐกิจมากจนสามารถขับเคลื่อนวิถีชีวิต

และธรรมชาติของผู้คนในพื้นที่เขตร้อนทำให้เกิดการกลบเกลื่อนและการสูญหาย เทคโนโลยีพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต วัฒนธรรมและสังคมของชุมชนท้องถิ่นที่เคยมีอยู่มากมายหลากหลายรูปแบบในอดีต ให้กลายเป็นอารยธรรมเดียวที่ห่างไกลจากธรรมชาติและขาดจิตวิญญาณของความ เป็นมนุษย์มากขึ้นทุกขณะ ซึ่งนับว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อสังคมท้องถิ่นและ สิ่งแวดล้อม” (วิสุทธิ์ ไบไม้, 2548, หน้า 159 - 160)

ชะตากรรมและโคกนาฏกรรมของชาวเลในฐานะคนชายขอบของประเทศไทย เป็นบทเรียนที่น่าพิจารณาอย่างยิ่งแม้ว่ากรณีที่ยกมาจะอยู่ในรูปนวนิยายก็ตาม อย่างน้อยก็เป็นการเตือนสติสังคมให้ร่วมกันพิจารณาถึงวิธีการพัฒนาตามแบบตะวันตก ซึ่งถูกนำมาใช้ในรัฐที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเช่นประเทศไทยนี้ เพื่อจะได้ มองเห็นและสามารถยับยั้ง “ความเป็นอื่น” ของวัฒนธรรมอำนาจแห่งรัฐได้บ้าง

บรรณานุกรม

- ชลธิรา สัตยาวัฒนา. (2546). “เสียงเพรียกจากท้องน้ำ : ชีวิต สิทธิมนุษยชน และสิทธิชุมชน”, เสียงเพรียกจากท้องน้ำ. กรุงเทพฯ : แพรว.
- นฤพันธ์ ดั่งวิเศษ. (มปป.). “ข้อพิจารณาเรื่อง ความเป็นชายขอบ กับการศึกษา ทางวัฒนธรรม”, ใน ชีวิตชายขอบ ตัดตนกับความหมาย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ประทีป ชุมพล. (2546). เสียงเพรียกจากท้องน้ำ. กรุงเทพฯ : แพรว.
- ปรัตตา เฉลิมเผ่า กอนันตกุล. (มปป.). “คำนำ : ชายขอบสังคมไทย”, ใน ชีวิตชายขอบ ตัดตน กับความหมาย. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยา สิรินธร (องค์การมหาชน).
- วิสุทธิ์ ไบไม้. (2548). ความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม และสังคมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.